

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Saresma, Tuija; Kosonen, Heidi; Knuutila, Aleks

Title: Vihapuhe : demokratian uhka, rangaistava teko vai melua tyhjistä?

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittajat & Oikeusministeriö, 2019

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Saresma, T., Kosonen, H., & Knuutila, A. (2019). Vihapuhe : demokratian uhka, rangaistava teko vai melua tyhjistä?. *Haaste*, 19(3), 16-17.

https://rikoksentorjunta.fi/documents/5235988/56402368/2019-3_Haaste.pdf/02dd0d6a-a6c9-2675-d1ec-e6135d8deb47/2019-3_Haaste.pdf?version=1.1&t=1617029404359

[Etusivu](#) » [Lehtiarkisto](#) » [Haaste 3/2019](#) » [Vihapuhe – demokratian uhka, rangaistava teko vai melua tyhjästä?](#)

Tuija Sarema, Heidi Kosonen & Aleksi Knuutila

Vihapuhe – demokratian uhka, rangaistava teko vai melua tyhjästä?

Poliittiset päättäjät kohtaavat vihapuhetta henkilökohtaisesti ja välillisesti huolestuttavan paljon. Vihapuheen laajuus selvisi tutkimuksesta Viha vallassa – Yhteiskunnalliseen päätöksentekoon vaikuttamaan pyrkivä vihapuhe.

Selvityksessä kartoitettiin yhteiskunnalliseen päätöksentekoon vaikuttavaa vihapuhetta. Tällaisen vihapuheen kohteena ovat viranomaiset, poliittiset päättäjät sekä julkiseen keskusteluun osallistuvien ammattiryhmien edustajat, kuten toimittajat ja tutkijat. Selvityksen perusteella vihapuheen salliva yhteiskunnallinen ilmapiiri rajoittaa demokratiaan kuuluvaa poliittista toimintaa monin eri tavoin.

Yksilöön tai ihmisryhmiin kohdistuva vihapuhe voi täyttää rikoksen tunnusmerkit, vaikka Suomen lainsäädännössä ei ole määritelty rikosta, jonka rikosnimike olisi "vihapuhe". Rikosnimikkeenä voi tällöin olla kiihottaminen kansanryhmää vastaan, kunnianloukkaus tai laiton uhkaus.

Käyttämämme vihapuheen määritelmä kattaa myös puheen, joka ei ole laitonta tai rangaistavaa. Vihapuheella tarkoitamme halventavia, uhkaavia tai leimaavia ilmaisuja. Ne voivat liittyä puheen kohteen henkilökohtaisiin ominaisuuksiin tai ryhmän ominaisuuksiin, kuten kieleen, poliittiseen tai uskonnolliseen vakaumukseen, sukupuoleen etniseen taustaan tai vammaisuuteen. Usein niitä motivoi suvaitsemattomuus.

Vihapuhe voi olla asiatonta tai vahingollista, mutta kuitenkin lain näkökulmasta sallittua. Tutkimuksessa emme tarkoita vihapuheella pelkästään rangaistavaa tai kiellettyä puhetta. Kaikkia vihapuheen muotoja ei ole erityisesti kielletty. Ne voivat siitä huolimatta olla vahingollisia. Julkishallinnon tai kansalaisyhteiskunnan pyrkimys onkin ehkäistä myös sallittuja vihapuheen muotoja demokratian turvaamiseksi.

Viha vallassa -hanke selvitti vihapuheen vaikutusta

Viha vallassa -tutkimuksessa tarkastellaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon vaikuttavaa vihapuhetta. Tutkimuksen on tilannut Valtioneuvoston kanslia. Siinä selvitetään vihapuheen laajuutta, luonnetta ja vaikutuksia verkkokyselyn, teemahaastattelujen ja Twitter-aineiston analyysin avulla. Kiinnostus ei kohdistu niinkään vihapuheen rangaistavuuteen vaan siihen, miten se vaikuttaa valtakunnan- ja kunnallistason politiikan toimijoihin.

Vihapuhetta levittävät yksittäiset ihmiset, mutta sitä myös tehtaillaan systemaattisesti tiettyjen tahojen hiljentämiseksi. Vihapuheella pyritään yhteiskunnallisen ilmapiirin kärjistämiseen ja demokratian puitteissa toimivien toimijuuden rajoittamiseen. Tutkimuksen perusteella voi sanoa, että tässä on jossakin määrin onnistuttu.

Vihapuhe vaikuttaa päätöksentekoon suoraan silloin kun se on osoitettu päättäjille henkilökohtaisesti esimerkiksi sähköpostissa tai julkisessa viestissä, jossa nimitään ja leimataan henkilö tai ryhmä. Vaikutus voi olla myös epäsuora. Näin on esimerkiksi silloin, kun vihapuhe kohdistuu päättäjien läheisiin tai kun pelkkä sen uhka pelottaa tai estää ihmisiä osallistumasta politiikkaan.

Päättäjien kohtaaman vihapuheen yleisyys tai sen laaja vaikutus ei yllätä. Yllättävää on, kuinka tomerasti osa tutkimukseen osallistuneista vastaajista kieltää vihapuheen olemassaolon tai väheksyy sitä. Näitä näkemyksiä oli selvästi vähemmän kuin vihapuheen haitoista kertovia vastauksia. Siitä huolimatta on huolestuttavaa, että osa vastaajista kokee vihapuheesta puhumisen ja sen tutkimisen turhana ja jopa vihapuhetta tuottavana toimintana. Myös lainsäädännön näkökulmasta vihapuheen olemassaolon kieltäminen on hankalaa.

Kokemuksia ja näkemyksiä vihapuheesta

Kyselimme suhtautumista vihapuheeseen verkkolomakkeessa. Kuntavastaajilta tuli toteuttamaamme kyselyyn avovastauksia lähes 20 000 sanaa, mikä tarkoittaa noin 100 sivua tekstiä. Useissa vastauksissa kiiteltiin tutkimuksen tärkeyttä ja annettiin ohjeita vihapuheen kitkemiseen. Yllättävän paljon oli kuitenkin myös niitä, jotka kyseenalaistivat vihapuheen vaikutukset ja jopa koko ilmiön olemassaolon.

Useampikin kyselyyn vastannut pitää tärkeänä tuoda esiin näkemystään vihapuheen olemattomuudesta: "En koe vihapuhetta olevan olemassakaan. On ainoastaan kaikesta herneen nenään vetäviä ihmisiä nykyään liikaa." Jonkun mielestä keskustelu vihapuheesta on "turhaa höpötystä. Ei sitä oikeasti ole". Yksi vastaajista väittää vihapuhetta liioiteltavan: "täysin keksittyjä juttuja". Toinen ei kiellä vihapuheen olemassaoloa, mutta esittää, että "vihateot ovat huomattavasti vakavampia kuin puhe, siihen tulisi keskittyä".

Eräs vastaaja huomauttaa: "Vihapuhe on terminä lakinäkökulmasta huono." Hän olettaa, että vihapuhe käsitteenä kattaisi vain tietty ihmisyhmät: "Vihapuheen käsitettä pitäisi laajentaa koskemaan kaikkia ihmisiä ja järjestöjä, ei vain tiettyjä." Toinen vastaaja huomauttaa: "Sellaista kuin vihapuhe ei käsittääkseen ole olemassa, ja on jännää, että kyseisen termin varjolla annetaan jopa rikostuomioita." Kolmannen mielestä "vihapuhe on täysin poliittinen, tarkoitusshakuinen ja turha termi".

Vihapuheen kieltäjät vetoavat toistuvasti sananvapauden menettämiseen. Esimerkkinä yksi pitkäkö avovastaus kokonaisuudessaan:

Vihapuhe tematiikkaa väärinkäytetään aivan liian usein epämieluisan keskustelun vaientamiseksi ja sananvapauden kahtelemiseksi. Sananvapauden pitäisi olla loukkaamaton perusoikeus. Enemmän pelottaa sanoa mielipidettään vihapuheen puhujaksi leimaamisen pelosta. "Vihapuhepoliisit" ovat usein kaikkein suvaitsemattomampia. Aito verbaalinen väkivalta tai aito uhkailu ovat toki asia erikseen.

Vastauksissa kuvataan verbaalista väkivaltaa ja uhkailua, myös fyysistä uhkaa. Vastaajat kertovat kokeneensa "kiristyksen yritystä ja uhkailua, epäasiallista kielenkäyttöä ja pitkäkestoista häirintää", "vihapuhetta mm. maahanmuuttajiin sekä omaan puolueeseen kohdistuen", "haukkumista ja nimittelyä!", "uhkailua" ja "halveksuntaa", "some-häiriköintiä", mutta jopa "tappouhkauksia".

Poliittisiin päättäjiin kohdistetun vihapuheen yleisyys tarkoittaa myös sitä, että politiikassa toimiakseen pitää omata tiettyjä luonteenpiirteitä tai kasvattaa paksu nahka. Eräs vastaaja kuvaa, minkälainen olisi oltava, jotta jaksaisi poliittisissa luottamustehtävissä:

Omien kantojen esiintuojilla, millä tahansa nettifoorumilla, täytyy olla todella vahva itsetunto, koska yrittäpä sinne miten neutraalia ja asiallista tahansa, paskaa sataa niskaan. Kummallinen tämä nykyihmisen käsitys siitä, että mitkä tahansa solvaukset ja asiattomuudet kuuluvat sananvapauden piiriin.

Henkilökohtaisesti koetun henkisen paineen ja stressin, jopa haitallisesti terveyteen vaikuttamisen lisäksi vihapuhe haittaa vastausten mukaan läheisten elämää, ihmissuhteita ja perhe-elämää.

Myös vihapuheen pelotevaikutus on merkittävä. Se toimii esimerkiksi näin:

Itselleni kyse on enemmänkin epäsuorasta vaikutuksesta sen kautta, että on todistanut itselle läheisiin asioihin kantaa ottaneiden henkilöiden joutumista vaihtelevissa määrin organisoidun häirinnän kohteeksi.

Haaste lainsäädännölle

Väheksyvä suhtautuminen vihapuheeseen asettuu vahvasti vastakkain avovastausten hurjienkin kuvausten kanssa. Niiden pohjalta näyttää siltä, että ankarammin vihapuhetta suitsivaa lainsäädäntöä todellakin tarvittaisiin.

Lyhyt katsauksemme verkkokyselyn avovastauksiin kuvastaa vihapuheeseen suhtautumisen polarisoituneen yhteiskunnassa. Yhtäältä lisääntyvä vihapuhe ja sitä myötä viharikokset tuntuvat edellyttävän oikeustoimia. Toisaalta vastustus vihapuheen lailliseen rajoittamiseen on äänekkästä ja siitä tehdään helposti sanavapauskysymys. Tämä on haaste lainsäädännölle.

Onkin mietittävä, kuinka oikeusvaltiossa voidaan lain keinoin pyrkiä suitsimaan vihapuhetta ilman, että kajottaisiin sananvapauteen. Sananvapaus on demokratian oleellinen osa ja jokaisen kansalaisoikeus.

Sananvapautta ei kuitenkaan pidä käyttää keppihevosenä vihapuheen sallimiseksi. Vihapuheella on vaikutusta yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Pelotevaikutus on todellinen ongelma, joka rajoittaa ihmisten toimintaa demokraattisessa, edustuksellisuuteen perustuvassa poliittisessä järjestelmässä. Jos tietyt ihmiset tai ihmisryhmät onnistutaan vaientamaan vihapuheella tai sen uhkalla, demokratia jää tyngäksi.

FT, dosentti Tuija Saresma ja FM Heidi Kosonen työskentelevät Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimuskeskuksessa. FT Aleksi Knuutila on vapaa tutkija.

8.10.2019

Vihapuhe – demokratian uhka, rangaistava teko vai melua tyhjästä? - Haaste

Tutkimusraportti "Viha vallassa: Vihapuheen vaikutukset yhteiskunnalliseen päätöksentekoon" (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta) julkaistaan 4.10.

Julkaistu 27.9.2019

© 2019 - <http://www.haaste.om.fi>